

Geografia

Szkoła podstawowa

Podstawowe założenia, filozofia zmiany
i kierunki działania

Autorzy:

prof. UŁ dr hab. Elżbieta Szkurłat (koordynator zespołu)

dr hab. Adam Hibszer

prof. UAM dr hab. Iwona Piotrowska

dr Tomasz Rachwał

Podstawowe założenia

Wnioski z debat:

- zwiększenie czasu na kształcenie geograficzne (postulowano 2 godz. w tygodniu w każdej klasie);
- likwidacja „przyrody” w szkole podstawowej i liceum;
- dostosowanie zakresu treści i wymagań szczegółowych do liczby godzin wynikających z ramowych planów nauczania;
- więcej „geografii praktycznej”;
- zwiększenie udziału treści z zakresu geografii Polski i geografii społeczno-ekonomicznej;
- wzmocnienie wychowawczej roli geografii;
- obowiązkowe zajęcia w terenie;
- obowiązkowe doskazywanie nauczycieli.

Podstawowe założenia

Wydobywanie istoty geografii oraz jej walorów poznawczych, kształcących, wychowawczych:

- integrowanie wiedzy ucznia o środowisku przyrodniczym z wiedzą społeczno-ekonomiczną i humanistyczną – tworzenie całościowego obrazu świata w ramach geografii (zamiast przyrody);
- pomoc w rozumieniu współczesnego świata, charakteryzującego się zróżnicowaniem społecznym i gospodarczym oraz wielkim tempem zmian cywilizacyjnych;
- dostrzeganie wzajemnych powiązań w środowisku przyrodniczym, gospodarczym, społecznym Polski i świata;
- zdobywanie i pogłębianie wiedzy użytecznej.

Podstawowe założenia

Wydobywanie istoty geografii oraz jej walorów poznawczych, kształcących, wychowawczych:

- poznawanie i promowanie zasad rozwoju zrównoważonego;
- kreowanie postaw ukierunkowanych na tworzenie ładu i piękna w miejscu życia ucznia;
- realizacja założeń edukacji patriotycznej poprzez kształtowanie pozytywnego obrazu Polski i poczucia więzi z krajem ojczystym;
- rozumienie innych kultur bez obawy o utratę własnej tożsamości.

Podstawowe założenia

Stosowanie zasad personalizmu pedagogicznego:

- wszechstronny rozwój osobowy uczącego się, m.in. rozbudzanie jego naturalnej ciekawości poznawczej, rozpoznawanie swoich predyspozycji;
- refleksja nad istotą człowieczeństwa, sensem i jakością ludzkiej egzystencji, ukierunkowanie ku wartościom;
- dobór treści kształcenia i jej zakres jest podporządkowany realizacji klasycznej triady: prawda, dobro i piękno;
- kluczową rolę w procesie uczenia się odgrywa rozumienie, przetwarzanie informacji, krytyczne i twórcze myślenie, rozwiązywanie problemów.

Filozofia zmiany

Cele ogólne – zmiana treści i formy zapisu:

- zapisy celów ogólnych znacząco doprecyzowano i uporządkowano zgodnie z tradycyjnym podziałem celów (wiedza, umiejętności, postawy);
- bardziej klarownie i szerzej zostały sformułowane cele w zakresie kształtowanych postaw;
- zostały także doprecyzowane i uzupełnione cele ogólne w zakresie wiedzy i umiejętności, odnoszące się do relacji między elementami środowiska geograficznego, a szczególnie relacji przyroda – człowiek.

Wybrane cele ogólne (w nowym ujęciu)

Umiejętności i stosowanie wiedzy w praktyce:

- Prowadzenie obserwacji i pomiarów w terenie, analizowanie pozyskanych danych i formułowanie wniosków na ich podstawie.
- Interpretowanie map różnej treści.
- Określanie związków i zależności między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego, formułowanie twierdzenia o prawidłowościach, dokonywanie uogólnień
- Ocenianie zjawisk i procesów społeczno-kulturowych oraz gospodarczych zachodzących w Polsce i w różnych regionach świata.
- Stawianie pytań, formułowanie hipotez oraz proponowanie rozwiązań problemów dotyczących środowiska geograficznego.
- Podejmowanie konstruktywnej współpracy i rozwijanie umiejętności komunikowania się z innymi.
- Wykorzystywanie zdobytej wiedzy i umiejętności geograficznych w życiu codziennym.

Wybrane cele ogólne (w nowym ujęciu)

Wiedza geograficzna:

- Integrowanie wiedzy przyrodniczej z wiedzą społeczno-ekonomiczną i humanistyczną poprzez ukazywanie relacji przyroda–człowiek.
- Identyfikowanie współzależności między elementami środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego oraz związków i zależności w środowisku geograficznym w skali lokalnej, regionalnej i globalnej.
- Określanie prawidłowości w zakresie przestrzennego zróżnicowania warunków środowiska przyrodniczego oraz życia i różnych form działalności człowieka.
- Poznanie głównych cech środowiska geograficznego Polski, własnego regionu oraz najbliższego otoczenia – „małej ojczyzny”, a także wybranych krajów i regionów Europy oraz świata.
- Rozumienie przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego zróżnicowania świata.

Wybrane cele ogólne (w nowym ujęciu)

Kształtowanie postaw:

- Łączenie racjonalności naukowej z refleksją nad pięknem i harmonią świata przyrody oraz dziedzictwem kulturowym ludzkości.
- Kształtowanie poczucia dumy z piękna ojczystej przyrody i dorobku narodu (różnych obiektów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego własnego regionu i Polski, krajobrazów Polski, walorów przyrodniczych, kulturowych, turystycznych oraz sukcesów polskich przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej).
- Rozwijanie zdolności percepcji najbliższego otoczenia i miejsca rozumianego jako „oswojona” najbliższa przestrzeń, której nadaje pozytywne znaczenia.
- Rozwijanie postawy współodpowiedzialności za stan środowiska geograficznego, kształtowanie ładu przestrzennego oraz rozwoju „małej ojczyzny”, własnego regionu i Polski.
- Przełamywanie stereotypów i kształtowanie postawy szacunku, zrozumienia, tolerancji i poszanowania innych kultur przy jednoczesnym zachowaniu poczucia wartości dziedzictwa kulturowego własnego narodu i własnej tożsamości.

Działy tematyczne

Przyroda, klasa IV

(2 godz. tygodniowo, treści geograficzne w przyrodzie stanowią wprowadzenie do kształcenia geograficznego)

I. Sposoby poznawania przyrody

II. Orientacja w terenie

III. Pogoda, składniki pogody, obserwacje pogody

IV. Ja i moje ciało

V. Ja i moje otoczenie

VI. Środowisko przyrodnicze najbliższej okolicy

VII. Środowisko antropogeniczne i krajobraz najbliższej okolicy szkoły

Działy tematyczne

Geografia, klasy V-VI

klasa V

- I. Mapa Polski (2 godz.)
- II. Krajobrazy Polski (13 godz.)
- III. Lądy i oceany na Ziemi (2 godz.)
- IV. Krajobrazy świata (9 godz.)

klasa VI

- V. Ruchy Ziemi (5 godz.)
- VI. Współrzędne geograficzne (4 godz.)
- VII. Geografia Europy (11 godz.)
- VIII. Sąsiedzi Polski (6 godz.)

Działy tematyczne

Geografia, klasy VII - VIII

klasa VII

- IX. Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy (13 godz.)
- X. Społeczeństwo i gospodarka Polski na tle Europy (22 godz.)
- XI. Relacje między elementami środowiska geograficznego na przykładzie wybranych obszarów Polski (14 godz.)
- XII. Własny region (7 godz.)
- XIII. „Mała ojczyzna” (4 godz.)

klasa VIII

- XIV. Wybrane problemy i regiony geograficzne Azji (8 godz.)
- XV. Wybrane problemy i regiony geograficzne Afryki (7 godz.)
- XVI. Wybrane problemy i regiony geograficzne Ameryki Północnej i Południowej (7 godz.)
- XVII. Wybrane problemy i regiony geograficzne Australii i Oceanii (2 godz.)
- XVIII. Geografia obszarów okołobiegunowych (2 godz.)

Filozofia zmiany

Wymagania szczegółowe – zmiany:

- inny – mniejszy zakres treści (przykład geografii fizycznej);
- zmiana formy zapisu: treści i wymagania;
- realizacja zaplanowanych wymagań – 80% limitu godzin (wyjątek kl. VII);
- ruchy Ziemi i określenie współrzędnych geograficznych – początek kl. VI), brak wymagania dotyczącego obliczeń (różnica czasu słonecznego, wysokość Słońca);
- geografia Europy, sąsiedzi Polski, regionalna świata – wybrane przykłady, a nie poznawanie kontynentów;
- kryteria doboru regionów, problemów – poznanie podstaw geografii ogólnej na wybranych przykładach;
- konieczność tzw. transferu wiedzy (odniesień do innych miejsc, aby uniknąć stygmatyzacji i stereotypizacji miejsc i zjawisk);

Uzasadnienie zmian

Wymagania szczegółowe:

- geografia Polski – wiele zagadnień „na tle Europy”. Dlaczego?
 - wiele procesów nie zamyka się w ramach granic administracyjnych naszego kraju;
 - powiązania Polski z UE, wpływ otoczenia międzynarodowego uzasadnia potrzebę europejskiego kontekstu;
 - znaczenie poznawcze i kształcące takiego podejścia;
 - takie ujęcie ma także na celu uzupełnienie wiedzy o Europie w tzw. okresie przejściowym (na przykładzie w 6-klasowej szkole podstawowej uczniowie poznają tylko wybrane krajobrazy Europy);

Uzasadnienie zmian

- **konieczne rozróżnienie pojęć „własny region” i „mała ojczyzna”**
„Mała ojczyzna” to układ bardziej lokalny, mniejszy i bliższy sercu ucznia (np. gmina–miasto, wieś, dzielnica dużego miasta lub układ lokalny o nieokreślonych granicach administracyjnych).
- **współrzędne geograficzne w tzw. okresie przejściowym także w VII klasie**
(uczniowie w trakcie lekcji przyrody w 6-klasowej szkole podstawowej mogli nie kształtować tych umiejętności)
Uczeń:
 - *odczytuje szerokość i długość geograficzną wybranych punktów na mapie Polski i Europy;*
 - *na podstawie podanych współrzędnych geograficznych wskazuje skrajne punkty Polski i Europy oraz wyjaśnia konsekwencje rozciągłości południkowej i równoleżnikowej ich obszarów.*

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

» podstawa
programowa 2017

Dobra
Szkoła

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Uzasadnienie zmian

Wymagania szczegółowe:

- dział XI (VII klasa) – związki i zależności (relacje) na wybranych przykładach – jak?
 - nie opis, a wyjaśnianie – „geografia rozumowa” oraz uchwycenie prawidłowości;
 - uzmysłowienie roli takiego podejścia w kształceniu geograficznym;
 - aplikacyjny charakter takich treści;
 - zagadnienia znane z życia codziennego czy nagłośnione w mediach;
 - kształtowanie umiejętności argumentacji, wielostronnej oceny zagadnienia;
 - przykłady te zostały tak dobrane, aby nauczyciel nie miał problemu ze zdobyciem literatury naukowej i popularnonaukowej prezentującej w jasny sposób te relacje.

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

» podstawa
programowa 2017

Dobra
Szkoła

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Przykłady zapisów – dział XI (7 klasa)

Relacje między elementami środowiska geograficznego na przykładzie wybranych obszarów Polski. Wpływ: sposobu zagospodarowania dorzecza na występowanie powodzi; warunków przyrodniczych (zasobów surowców mineralnych, wiatru, wód i usłonecznienia) i pozaprzyrodniczych na energetykę; rozwoju dużych miast na przekształcenia strefy podmiejskiej; procesów migracyjnych na strukturę wieku i zmiany w zaludnieniu obszarów wiejskich; przemian gospodarczych po 1989 r. na zmiany struktury zatrudnienia; transportu na rozwój działalności gospodarczej; walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego na rozwój turystyki. Uczeń:

- 1) **analizuje i porównuje** konsekwencje stosowania różnych metod ochrony przeciwpowodziowej oraz **określa wpływ** zabudowy obszarów zalewowych i sztucznych zbiorników wodnych na występowanie i skutki powodzi na przykładzie Dolnego Śląska i Małopolski;
- 2) **analizuje** warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze sprzyjające lub ograniczające produkcję energii ze źródeł nieodnawialnych i odnawialnych oraz **określa ich wpływ** na rozwój energetyki na przykładzie województw pomorskiego i łódzkiego;
- 7) **określa wpływ** walorów przyrodniczych Pobrzeża Bałtyku oraz dziedzictwa kulturowego Małopolski na rozwój turystyki na tych obszarach.

Przykłady zapisów (różne działy)

określanie związków i zależności

- wyjaśnia **związek** między ruchem obrotowym a widomą wędrówką i górowaniem Słońca, istnieniem dnia i nocy, dobowym rytmem życia człowieka i przyrody, występowaniem stref czasowych;
- identyfikuje **współzależności** między składnikami poznawanych krajobrazów i warunkami życia człowieka;
- przedstawia **wpływ** ruchów górotwórczych i zlodowaceń w Europie na ukształtowanie powierzchni Polski;
- wykazuje **związek** między cechami środowiska przyrodniczego wybranych krajów Europy a wykorzystaniem różnych źródeł energii;

formułowanie hipotez, argumentowanie, wyjaśnianie

- **formułuje hipotezy** dotyczące przyczyn i skutków migracji zagranicznych w Polsce;
- **podaje argumenty** za koniecznością zachowania walorów dziedzictwa przyrodniczego;
- **wyjaśnia** rozmieszczenie ludności oraz główne przyczyny i skutki starzenia się społeczeństw w Europie;

Przykłady zapisów (różne działy)

umiejętność oceniania i porównywania

- **dokonuje oceny** krajobrazu najbliższego otoczenia szkoły pod względem jego piękna oraz ładu i estetyki zagospodarowania podczas zajęć realizowanych w terenie oraz proponuje zmiany w jego zagospodarowaniu;
- **porównuje** zmiany w przyroście naturalnym i rzeczywistym ludności w Polsce i wybranych krajach Europy;

posługiwanie się przykładami

- prezentuje niektóre **przykłady** budownictwa, sposobów gospodarowania, głównych zajęć mieszkańców poznawanych obszarów;
- **na przykładzie** Islandii określa związek między położeniem na granicy płyt litosfery a występowaniem wulkanów i trzęsień ziemi;
- przedstawia **przykłady** atrakcji turystycznych i rekreacyjno-sportowych Czech i Słowacji;

Przykłady zapisów (różne działy)

odwołanie się do doświadczeń ucznia i przykładów z życia codziennego

- **rozpoznaje w terenie główne obiekty** charakterystyczne i decydujące o atrakcyjności „małej ojczyzny”;
- **przedstawia w dowolnej formie** (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, filmu, wystawy fotograficznej) przyrodnicze i kulturowe **walory regionu**;
- **podaje przykłady** osiągnięć Polaków w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego oraz sukcesów polskich przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej;

„geografia praktyczna”

- **czyta treść mapy** lub planu najbliższego otoczenia szkoły, odnosząc je do elementów środowiska geograficznego obserwowanych w terenie;
- **wyznacza w terenie współrzędne** dowolnych punktów (za pomocą mapy lub GPS);
- **projektuje trasę wycieczki krajoznawczej** po własnym regionie na podstawie wyszukanych źródeł informacji oraz w miarę możliwości przeprowadza ją w terenie;

Przykłady zapisów (różne działy)

kształtowanie postaw

- przyjmuje **postawę szacunku i zrozumienia innych kultur** przy zachowaniu poczucia wartości dziedzictwa kulturowego własnego kraju;
- **rozumie potrzebę kształtowania dobrych relacji** Polski z jej sąsiadami;
- przyjmuje **postawę współodpowiedzialności** za stan środowiska przyrodniczego Polski,
- **przełamuje stereotypy** w postrzeganiu Afryki;

zajęcia w terenie

- wykazuje zależności między elementami środowiska geograficznego **na podstawie obserwacji terenowych** przeprowadzonych w wybranym miejscu własnego regionu;
- projektuje **na podstawie własnych obserwacji terenowych**, działania służące zachowaniu walorów środowiska geograficznego (przyrodniczego i kulturowego) oraz poprawie warunków życia lokalnej społeczności;

Uzasadnienie zmiany

- Istotnym założeniem zmiany formy zapisu **wymagań szczegółowych w podstawie programowej** jest z jednej strony **eksponowanie treści stanowiących najważniejsze elementy poznania**, a z drugiej – **przyporządkowanie im najważniejszych umiejętności**, tak aby **tworzyły spójną strukturę wiedzy geograficznej**;
- zestawienie najważniejszych treści przy określonej **rezerwie czasowej** (ok. 20% czasu) powinno **sprzyjać większej samodzielności nauczyciela w doborze treści** oraz unikaniu „uczenia pod egzaminy”.

Wnioski i rekomendacje dla nauczycieli

- konstruowanie wiedzy, a nie transmisja wiedzy;
- traktowanie mapy jako podstawowego źródła informacji i środka do kształcenia myślenia geograficznego;
- unikanie wprowadzania wątków pobocznych oraz stylu encyklopedyczno-schematycznego;
- zalecane wprowadzanie myślenia refleksyjnego i kontemplacji (dostrzeganie m.in. piękna i harmonii, brzydoty i chaosu);
- wzrost znaczenia zajęć w terenie;
- metody aktywizujące, metoda projektu, wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych;
- stosowanie strategii wyprzedzającej;
- większy zakres stosowania oceniania kształtującego;
- odejście od „uczenia pod egzaminy”.

Wnioski i rekomendacje dla nauczycieli

Podsumowując, dzięki realizacji nowej podstawy programowej powinno nastąpić:

- wprowadzenie **nowej jakości kształcenia geograficznego**, przy nawiązaniu do wieloletnich tradycji i osiągnięć dydaktyki geografii;
- **wzmocnienie efektów** kształcenia związanych z **rozumieniem powiązań i interakcji** między różnymi elementami przestrzeni geograficznej;
- **zbliżenie** geografii szkolnej **do praktyki** oraz zwiększenie możliwości **wykorzystania** zdobywanych w szkole **wiedzy i umiejętności w życiu codziennym**;
- rozwijanie umiejętności **bardziej pogłębionej analizy problemów** występujących w środowisku geograficznym.

Wnioski i rekomendacje dla nauczycieli

Ważniejsze warunki sukcesu w realizacji nowej podstawy programowej:

- Realizacja zakładanych osiągnięć ma odbywać się na etapie szkoły podstawowej nie poprzez przekaz abstrakcyjnej, uogólnionej wiedzy, ale **w formie poznawania konkretnych przykładów, pogładowe studia przypadku oraz obserwacje w terenie.**
- Nowa jakość związana jest także z dążeniem do lepszego wykorzystania **walorów wychowawczych geografii** poprzez położenie większego nacisku na **kształtowanie postaw, rozwój zainteresowań geograficznych i pasji poznawczej** u uczniów.
- We wdrażaniu nowej podstawy niezmiernie ważne jest **zrozumienie nowych idei i celów edukacji geograficznej** oraz **chęć** ich wdrożenia do praktyki szkolnej przez kompetentnych **nauczycieli**, którzy podejmą się trudnego wyzwania zmiany roli, jakości i rangi kształcenia geograficznego.

Dziękujemy za uwagę!